

Opdracht 3: in de kijker: Paul van Ostaijen

45

Doel: analyseren – ik zoek verbanden tussen de inhoud en de vormgeving van gedichten en kalligramen;
creëren – ik kan zelf een kalligram maken.

pc, hoofdtelefoon, werkschrift, tekenblad

1

Paul van Ostaijen

Paul van Ostaijen werd op 22 februari 1896 in Antwerpen geboren. Hij was nog erg jong toen hij al geboeid was door kunst, letterkunde en politiek. Hoewel hij een heel getalenteerde jongen was, liep het op school niet allemaal van een leien dakje. Hij behaalde dan ook geen diploma en ging als achttienjarige werken op het stadhuis.

In zijn vrije tijd bleef hij zich verdiepen in literatuur en schreef hij als journalist gedurfde artikels.

Als snel bleek hij een sterke aanleg te hebben voor het schrijven van gedichten. In zijn poëzie verwerkte hij verschillende thema's, zoals oorlog (hij had tenslotte de Eerste Wereldoorlog meegemaakt), het leven in de moderne stad, kunst en muziek. Hij schreef ernstige maar ook wel grappige gedichten met sterke ritmes. Gedichten die je bijna kon zingen ... maar dan zonder noten.

Hij speelde hierbij niet alleen met woorden en inhoud, maar ook met lettergroottes en lettertypes, waarmee hij de inhoud van zijn woorden verduidelijkte. Dat was erg nieuw voor die tijd en zelfs een beetje gedurfd. Een computer bestond nog niet. Daarom tekende hij de woorden op een blad. De drukker moest dan zo goed mogelijk proberen om de getekende woorden na te drukken. Geen makkelijke klus! Paul van Ostaijen noemde het zelf 'ritmische typografie' en sprak over 'visuele dichtkunst'.

Jammer genoeg is de man veel te vroeg gestorven. Hij was slechts 34 jaar toen hij aan de longziekte tuberculose overleed. In Antwerpen staat een monument ter nagedachtenis aan deze straffe dichter.

2

Typografie

Paul van Ostaijen maakte in zijn gedichten vaak gebruik van typografie: hij schreef zijn poëzie op zo'n bijzondere manier dat hij door de manier waarop hij zijn woorden tekende ook de inhoud verduidelijkte.

Een voorbeeld is het gedicht **Boem Paukeslag**.

Hieronder lees je een stuk uit dat gedicht.

BOEM

PAUKESLAG

daar ligt alles

PLAT

O _____ o

weer razen violen celli bassen koperen triangel

trommels PAUKEN

razen rennen razen rennen razen RENNEN

STOP!

drama in volle slag hoeren slangen werpen zich op eerlike
mannen het gezin wankelt de fabriek wankelt

de eer wankelt ligt er
alle begrippen VALLEN

HALT!

- Maak een analyse van dit stuk uit het gedicht.
- Bedenk waarom de auteur de woorden in de eerste kolom van de onderstaande tabel op die manier heeft getekend.
- Zoek met welke andere woorden uit het gedicht de woorden in de eerste kolom verband houden.
- Noteer die woorden in de derde kolom.
- Leg het verband tussen beide woorden uit.

woord	zo getekend omdat ...	houdt verband met ...	verband tussen beide woorden
BOEM	'Boem' klinkt hard en luid, dus het woord werd groot en vet gezet om het harde geluid weer te geven.	PAUKESLAG	De slag op een pauk klinkt ook hard.
O _____ o	De O moet langgerekt gelezen worden: de lijn tussen de twee letters O geeft dat weer.	PLAT	De lijn die de langgerekte O moet weergeven is een platte lijn.

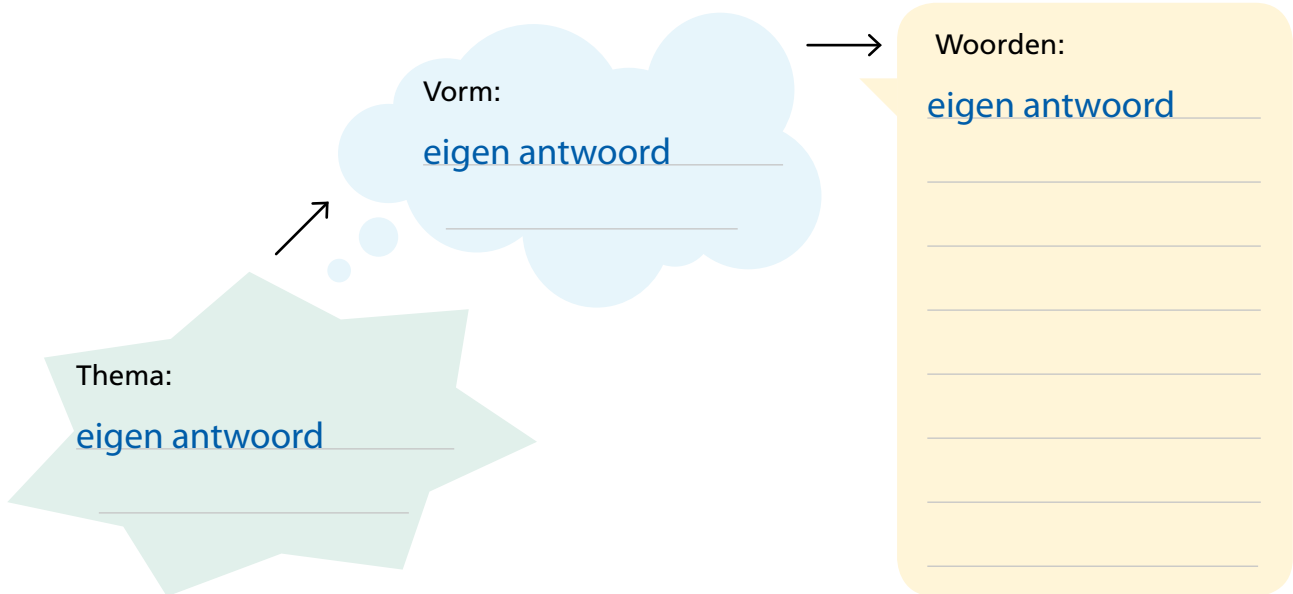
 Jij gaat nu ook zo'n kalligram maken.
Je volgt hiervoor aandachtig de volgende stappen.

Stap 1 Informatie
 Surf naar YouTube. Bekijk het filmpje 'Creating Calligrams'.

Stap 2 Thema, vorm en woordassociatie

 Vul het denkschema aan.

- Over welk thema zal jouw kalligram gaan?
- Welke vorm kun je daarvoor gebruiken?
- Welke woorden kun je in je kalligram gebruiken?

Thema:
eigen antwoord

Vorm:
eigen antwoord

Woorden:
eigen antwoord

Stap 3 Gedicht, zinnen of woorden

- Je kiest een van deze opdrachten.
  - Je maakt een kalligram met **een volledig gedicht** waarbij de zinnen mooi in elkaar overvloeien (zie voorbeeldgedicht 'een eigen idee').
  - Je maakt een kalligram met **zinnen rond het thema** (zie voorbeeldgedicht 'vrede').
  - Je maakt een kalligram met enkel **woorden** rond het thema.
- Werk je tekst eerst uit in je werkschrift.
- Teken daarna je gekozen vorm in potlood op een tekenblad.
- Schik je tekst, zinnen of woorden. Gebruik hiervoor een zwarte stift of zet de woorden in verschillende kleuren.
- Laat de stiftlijnen even drogen voor je de potloodlijnen van je vorm uitveegt.

 Laat je werk zien aan je juf of meester.
Misschien vindt zij of hij het wel een fijn idee om jouw kalligram in een schrijfles te gebruiken?